

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 2

Fylke: Teign & Fjordane

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Naustdal Gfj.

Emne:

Transport av hæg

Bygdelag:

Åsedalen

Oppskr. av:

Matias Gallid

Gard:

Gallid

(adresse):

Naustdal Gfj. G.nr. 147 Br.nr. 1.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Transport av hæg hev vart vorte ikkje like bridda i den tid iuppskrivaren har minnst ast. (slav og fidd 1891) Og den reidstapen som mest hev gjort til denne iustrii-raden (til det betre) er utan tvil hæg-gaffelen.

Her i bygdi kom denne reidstapen i bruk frå ikring 1910. Men det gjekk vart mange av fyrr falki losde seg til å bridda han rett, og til så mange salgs arbeid som var råd. Den fyrste og såg bridda hæg-gaffel, var ein gardsgut som hadde vort i Amerika, og etter heimkoma hadde fenge den gamle hæg-bandur sin (Ola Klappstøl, min farbror) til å kjøpa ein til seg. Det var frå fyrst av ikkje andre av gardsfalki som bridda gaffelen. Eg minnst, at eg så høyrte etter eg ha sett dette: Tlikt var burt å hefte

seg bært med. Anna vert det
 å ta høyet i fanget. Då fos inn
 no noko med seg. - Eg hev
 fenge lost noko anna! No
 kan eg mest ikkje koma i
 høg med hundene (utanom
 husjinge). Høygaffelen er innlagd
 verte liksom vandsynt på garden
 som greipi. - -

Transport av høg er elles - i alle
 liene mest - eit av dei vanda-
 ste driftsproblem i jordbruket i dag.
 Det er eit tungt arbeid som
 og, etter måten, tek for mykje
 tid. Og bændene ser med
 lenge etter nye metoder som
 kan lette arbeidet, og stutte inn
 arbeidskostene med høgberginge.

- - - - -
 Are andre ting som
 må nemnast, når det er tale
 inn nye arbeidsmetoder for trans-
 port av høg i mannsminne,
 er utskifting av dei gamle,
 gamle husjane til dei inn ha
 brukar - som inn man fleppja.

Vidare hev dei nye høya-
 vagnene, som dei aller fleste
 no hev syft seg, med grein-
 dar (Hjessjevagner), verte eit
 stort, godt innbyrde til å letta
 transporten av høg både surnar
 og vintre. (For inn man bruke
 same grindane på sledar
 inn vinteren.)

D Hjessje vert ha brukt jansedes
 kisse

Sp. 1. Husmannen u leed ^{innige} ^{innige} miv av her i grendi. Bliv det ^{innige} ^{innige} var natton att i heile Nausta dal herad, skal eg ^{innige} ^{innige} gå god fos. Men det es med nær di dei ^{innige} ^{innige} Plassane ligg. ^{innige} ^{innige} etts dei - ~~si~~ ^{stränge} ~~stränge~~, hüsstaise og mykje godt fos fefot.

Dei fleste av plassane u vorde gardar. Bntan hev hüsmannsbarni eller næraste falket hans kjøpt og bygt, eller eigaren hev bygt til barni sine, eller dei själve hev bygt og ridd seg gard på dei gamle trefene.

Oftu er no disse nye gardane små. Men som of fast hev dei no hest. Og hägtransporten gjord innlag på same måten der som på dei større brüdi. Dei brüdi som ^{innige} ^{innige} held hest (det bring ^{innige} ^{innige} verra dei aller minste) driv no transporten av häg annor liss - inn dei dä ^{innige} ^{innige} leigar hest. Det mest vanleg es at ~~de~~ disse brükarane hev häget i fog. Det er inn folleg gridd transport när vegen er stutt; og hev ^{innige} ^{innige} ridskapskapital. Men farni u na liss moderne, og dei unge karane, som na

skal vera brükarar, likar
innvi á bera. So vert det til
det at dii skjaper og ein best-
unge, og skýredning til, og
so vert det dá farlike fædmod
av kyn og saú som skille
vera til livbering for túdydne.

Á stá i ítmarki er det
hilt stútt med her i grandi.

I övste Naüstedalen er det
ein og annan som "stas i
markjoni" enno. Og det er
beru på dii gardane ~~stas~~ som
her bra med arbeidshjelp av
sine egne barn eller systkin.

Det er ~~over~~ eit lengre tids
som dette brigdet her gjenge
fyre seg. Ein kan vel seija
frå 1912-14 og til no.

(Til sp. 2 má ein nok
brüka for tidsformi - dá alt som
er nemdet der er beru det som
var, og som innvi lengre er.)

Sp. 2.

Transporten av høg til út-
löda og stakken vert gjord so yr-
mis - helst på slede, slae, og
med byrdatog. Til husjo og
túrkeplass var byngje transport
(rähög) Det vert skýring, og
draging (på bære og slae), rulling
~~i stakken~~ i meis, og melting
med ebbe bakkane, bering i fang,
og fenge, og bog.

Yp. 2. Byrdaband bruka ein
 ög-i Stadenfor Aog. Byrdaband-
 det skar ein seg som anna
 vidjemne av innog, slög björk,
 kvista av til si ~~hau~~ al frä
 Aoppen som vart ^{delat} kryggt sa-
 man til si lykka. Bandet
 la ein på markii, fengde höy
 og la i. Sak sa tjukkenden
 og smögge gjerom lykka, og
 sette åt. Rasta sa beardi på
 herdi og gjeru. Vilde ein tra
 stor byrd, kunde ein taka
 fleire band og kettja saman.
 (Det vart na helst ikkje min
 enn so). Ein fengde höyet
 på same viset i byrdabandet
 som i vanleg Aog. ~~Det vart~~
~~ikke~~ ~~ikke~~ ~~ikke~~ gjorde ^{ein} det so:
 Ein stögde eine hoddarmen
 i markii, sa sak ein boget (som
 var dubbelt og horda fest i bükki)
 og sette det ut etter seg i
 hule lengdi, i 7-8 tinnar mit
 lom kvart enkelt Aog. Ja var
 det å fengja (med riva) store,
 brude fengjs, den sine på hi.
 Men slik at den sida av feng-
 ja som snudde inn til fangst,
 og som vart tjukkast, måtte
 leggjast inn gang fremst i be-
 di, og neste gang atterst, og
 solus at fengene bakk beardi godt

sammen, og salus at ha itkje
vart fos høg (sid) på framsida
(som vart inntil ryggen). Fos
då vart ha vond å bera.

Ein var fva til å gyrda,
"setja ihop byrda". Ein tok
byrdane gjennom hovda frå
undersida. Han som skulde
bera stod på framsida åt
byrdi, hjelparen bak. Dei snudde
de mot innannen. Ja tok
dei kvar sin byrde og drog
i med' dei knubba byrdi
med knui, og han som
skulde bera passa på å få
laga seg ein sete (sats) på
framsida i byrdi. Denne seten
skulde liwa til byrdane, så
byrdi ~~var~~ itkje full "siga med'
under gongu. Når det itkje
var fos lang veg, brukka ein
itkje "falle" (smette armene
inne under byrd), og ein
heldt hendene ^{med haget} over, hovudet
når ein bar. Beraren og hjel-
paren kunde saman lyfta
byrdi ståande, eller beraren
kunde setja seg på mark, og
hjelparen "rulla" byrdi på bera-
ren. Han fekk då vita kva
sida beraren vilde reisa seg
til, og han skulde då lyfta
og svinga byrdi etter som be-
raren svinga under reisingi.

Sp. 2.

Kipe var brükt til transport av höy i en vinteren midlöm i thuri. Kvinnefalki "viska vandlar" og la i kipa i löda, som ofte stod langt frá fjäset, og sa bar Marane Nipone dit du skulde. Tümbid ha ein meigar i endes Nipone (die ^{Nipone} var laga av 4 stavar - 1 m lange med spilos på tvers - og 1 m lange og spilos til boten tvers over meigane. Die bar altså ein tümbik meig). På den måten künde ein draga Nipone etter seg, eller sküva die fyre seg när det var "färe" og gode megar i tümbet. Ein tra og andie slag Nipos, "Spilkipos", som var ^{brue} til å bera.

Om sumaren vit ein ikke av at det var brükt Nipos til höytransport.

Trillebær brüka ein (~~ikke~~) ikke til transport av höy.

Høybære var mykje brükt. Die var både til å drage og bera med.

Det ridskap som er skildret i sist i under dette sp., er ikke kjend her. Høybære künde ha bøyge, flape ~~...~~ stavendar som ein drog på

ra etter seg på.

Sp. 3.

Høyet var Høyet hinn
 på bade såmar og vinter
føre. Gj fra skolan var
 det enno Høyet hinn neste
 lass høy vintersdag. Men det
 minner med den slags
 transport, for kvart er som
 gjeng. Skolan var nedlagde.
 Her er ikke lenger folk
 (buding) å få til skole-
 drift.

Sp. 4.

Det er no mest bare
høgvogn ("Kjipevogn") med lause
 grindar inn brukar til trans-
 port av høy samsdag. Vagna
 er på tvo hjul. Skar og laste-
 plan, i eit. Skar er helst
 oppbøggde framme - så at
 lasteplanet var innlag vats-
 rett. Lasteplanet er ca 3m langt,
 1.25m breidt, og grindane 1.1m
 høge. Hjulet er vanleg 30" høge,
 med 3" breide felgar, og 3/8" skoring

Under lessing (i) på desse
 vogner fenger ein ikke høy-
 et. Ein "gaflar" det oppi. So
 lev ein eit par "styringar"
 oppi til å "stikke" - parke det
 i "kjipa". Det gjeng 3-4 ganger
 så fort som lessing på gamle
 måte. Til det kjem at ein

innye kring övd lessar. For
 det lant det vera inn i
 skulde ja best iit bra lass
 fopn. Det var iit av vinn-
 daste arbeid i høgona a lessa
 store og veldege lass. Det var
 no og husebunden sjelv som
 helst bruka a lessa sturrloget.

Lessaren gikk da i lasset
 på "firefota", aft og fram og
 fengde det iitover i breidda,
 velt det attover og framover
 - i lengda, og vira det sa-
 man. Det kunde da vera
 både to og tre som bar
 til han fengde - og han tok
 innot til han sa det var
 nod. Ja kom inn med
 høgbonji - framifrå. Og han
 smygde henne ned over øvre
 kroppen, og fekk henne i rett
 stilling - langt etter lasset. Ein
 annan kom da kanten og
 tok "songarinn" attifrå,
~~for~~ slo det inn songarmen
 (ovanfrå og ned) og sa til a
 gyrdar. Under gyrdingj lant
 ein "draga inn" både ein
 og to gongar - d. v. s. inn skinn-
 de høgbonji framover lasset
 og trekte "songarinn" til seg
 attover under ^{vognen, sleden} lasset - sa songi
 tilslutt vart plassert midt på

lasset. ~~De~~ Han som uvar i
 lasset" måtte letta seg på
 armene og byusa til (på
 knei) i takt med han som
 gyrde. På den måten gjern
 lasset bepe itrop. Og det var
 viktig. Han som gyrde sa:
 "No går da 'Nje min' og han
 vi lasset skulde "halda på"
 tog kastet til den andre fjeru
 stå nakte kast, ^{til med toget av og til} att og fram
 på tungarmendene. Skulde det
 vera "svergyrdingar" på-sitte,
 gjern ikkje lessaren med fjeru
 dii var på kinnene. Det var
 tog med hodd som vart
 lagde tvært over (rindt inn)
 lasset. Lessaren måtte då
 og byusa i lasset, som fjeru
 sagt, og solis at han som
 gyrde ikkje fjeru gyrda det
 skilt (til seg).

Då lasset var gyrot, gjern
 lessaren med, og sa var det
 "å raka av" & Njonna hile
 lasset rindt med rivar.

Så fyrst künde inn Nögra.
 (Under lessingen skulde lessaren
 og passa på at det vart "gyrin
gemini". Lasset skulde vera
 lett avrinda attover og framover,
 så trykket av tangei vart jant
 over det hile)

7) Det var inn alle toa svergyrdingar,
 og vart brukt helst vinstordag når inn
 Nögre på stil og utslipp.

Det var forskode a' No'gra med "væg og vægn", eller med slede på robelagd væg på høya. (snølausvæg)

Sp. 5. Tandslætt (fjelleslætt)

hev it'kje vare hos i man-
neminne. Det a' slå på helv-
tå er brukt av og til. På
byes ein høyt på den mår
hev af ein lesser eit lass til
Noar so lenge det varer.

Jær, det var sams dag for
heimtøying av høg frå stål
og it'slette. Det var den mest
drivande i Ninsen som passa
på beste fæst, tok først ut og
fikk hine med seg. Bruktanne
brøt i lag. Og gjekk med
hestane Noar sitt stykke fyre.

Det var it'kje tale um
heimtøying av høg frå desse
stadene - anna um på
vinsefjere.

Sp. 6. Det er ordna rett
på same måten no som
i gammel tid. Det er berre sa

alt for lite høg hænsta no um

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn : (ta også med alder, heimstad, yrke) :

dagen frå disse stadene.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

(Kanskje i oppskriften seinare Noar

senda foto av gammel høyslede

og eit lag - røve - stils høg

Kjøp

390

Herað :

Fylke :

Tilleggsspørsmål nr. :

Emner. :

Sp. 4. Transport av høy: 6.

Hjittstede er inni i Kjind her. Den gamle høyaleden var utau skoring både til vintbrunn, (på snø) og (~~na~~ ~~høy~~) sunnarbrunn. (på høya) Steden var godt 2 m lang, hadde høy spor med travid (bøydde tverre), og iit par store menneskar, bündne av vidjos, millom travidet og bakre enden av sledelobruen på kvar sida av sporden.

"Flautenei" ~~xxx~~ hadde iupp = bøygde endar og på endene var negtt iin arm, ^{langsettes} med iin bøyg iin på slederimma framme "breivemi". På den måten var sleden svært brif øvre og skapt iuppi som iit stort frag, halvtråd med høy gavt bar (av sporden med vidjeroti)

Steden var smal - ei at millom meigane. By hadde lett for ^å velte. Ein måte gå frammed lasset og "stø" det til alle sider. Tverrgyrdingane var då gode å falla bak i. Var det stygt berde kunde iin vera for iin lasset. ^{vint} Eitflass kunde vera iupp til 18 vagn

Kornet høyrede ~~xxx~~ ^{ikke} di gamle her. Dei bar det. Varleg iin stavn i vendi. Kar og Meirfalk bar korn - sk, dei var so nekte for det.